

נובו-פולטאבקה

נובופולטאבקה מושבת מולדתי הצטינה באדמה פוריה. האקלואות בה הייתה חד-גונית והגידול העיקרי היה דגנים מכל המינים. בימי מלחמת-העולם הראשונה נטעו גם מעט כרמים שהצלו והיו לעוף המכנים ביותר. בכלכלת המושבה תפס מקום גם גידול הפרות לחלב, שלא היה כורך בטראדה יתרה כי רוב ימות-השנה היו הפרות יוצאות למרעה בשדות המושבה. אולם הענף העיקרי היה הפלחה, שפרנסת את משפחחת החקלאי, אף כי בצדדים.

בשנת 1921 תקפה הבצורת את אוקראינה וגם בתוכנו הפלג הרעב חללים רבים. היה זה מהזה רגיל לדוות אנשיים נפוחים מרעב או גוויות של מותם במחנות הרכבת, במקומות ציבוריים או ברחוב. גם היום תקופת אוטי צרמורת בהיזכרו בתמנונות הזועה של אותה תקופת-הרעב. קשה להאמין שיכלנו לעבור באדישות ליד גוויות אדם. אני זכר שראית פעם בתחנת-הרכבת ילדים ששיחקו מעל גופתו של אדם מת, ובמרחך כמה צעדים ישבו הורי הילדיים שהיכסו לבוא הרכבת ולא שמו לב. מעשי השוד והגול בתקופת מלחמת-האורחים גרמו להזנחה החקלאות. תנועת הצבאות והכונפות מכל המינים נתאפשרה על ידי גיסות או חטיפות של קלאים עם עגלותיהם וסוסיהם, שהיו מכרייהם אותן להוביל את החיללים מבלי להתחשב בעונות העבודה, או בכל גורם אחר. מאושרים היו אלה שלא היו להם סוסים.

באחת השבתות פשטו צבאות הלבנים במושבה ואספו עגלות לצורן העברות. אונשיים דרומה, בהמשך נסיגתם. מפאת קדושת השבת לא יכול היה אבי לנסוע, ולכן נסעתי אני. היתי אז נער בן 14. משומם מה לא יצא ההסעה לפועל באותו יום, אבל את העגלונים לא שיתרנו, והוכרחנו ללוון איתם יחד בכל בית או מחסן שנזדמן. עם זאת השבת בא אבי להחליף אותו ושלחני הביתה. בהמשך הלילה תפס הצבא הלבן הנסוג ארבעה סיירים מהצבא האדום ובוגרלו של אבי נפל להוביל את ארבעת השבויים, בליוי משמר של חיילים רוכבים מאחרין. אך יצאתי השירה את המושבה החליטו השומרים להרוג את השבויים וירו בהם תוך כדי ישיבתם בעגלת עם אבי, ורק בסס לא נגע גם אבי אותם. העגלה התמלאה דם. אחד הרוצחים קפץ אל העגלה, ורק ממנו את הגופות ושלח את אבי הביתה כשהוא מלוכך בדם ופירורי עצם ובשר בתוך זקנו. זמן רב אחר-כך עוד חינו תחת הרושם של אותו סיטו.

במושבה הייתה ספרייה גדולה בידיש, עברית ורוסית. היה חוג דרמטי, ומפעם לפעם היו מתארגנים משפטים ספרותיים על נושאים שונים. היי-התרבות התנהלו בעיקר על-ידי הנוער, שרובו היה ציוני. בשנים שלאחר המהפכה התפלג הנוער: חלק ה策טרף למחדנה הקומוניסטי והשכש שביבסקי תפור את השאלה היהודית. וחלק נשאר בתנועה הציונית-סוציאלית (צ"ס) וירד למחתרת.

אנשי הקומטז' מול התחליו לעקב אחינבו, ומפעם לפעם נערכו מסרים. בני הנוער הקומוניסטי התחליו לתפוס עמדות שלטון במושבה ועל ידי התעמלות האנטידיטית הגסה השניאו את עצם על האוכלוסייה פולה. חיננו געשו קשיים יותר ויותר. ההשגחה עליינו מצד השלטונות גברה והוכחנו להיפגש במקומות נסתרים, לפעמים אפילו תוך כדי טiol, כביכול, ברוחב. חברים נאסרו והפלווה הציונית שותקה.

בקופת מלחתיה-אורחים היה המות אורב על כל צעד ושלל, ולאו דווקא מצד הצלבות הלוחמים אלא מידי שודדים ורוצחים מכל המינים. האוקראים שבסבירה ניצלו כל ההזדמנות לשוד ולגוזל מהאיכרים היהודיים. הנער במושבה התארגן לשירה, בليلות היינו מסירים ברחובות כדי לשמר על הרלוונש ולא פעם הצלicho אנשי השמירה לסקל נסיבות של שוד. בסתיו 1919, כשהופיעו שודדים והתחילה להשתולל במושבה במשיע שוד ואונס, יצא הנער במתיר מעט עם נשק ביד לגורשם. וכאן קרה האסון הגדול: השודדים היו אנשי כנופיות מאכנו והם הזעיקו תגבורת. משך כמה שעות נפלו 132 קרבנות מבני-המושבה והכונפיה המשיכה להשתולל שבע ימים ובלי מעצורים שדי, אנסו והחריבו מכל הבא ביד. גם אנשי הכנסייה בטביה לא טמנו את ידם בצלחת, ורביהם מהם באו למושבה ליהנות מן השיל. הקרבנות היו לא רק מהגוער תלותם. הם הרגו גם זקנים ונשים, והזיאו אנשים ממחובאות והרגום להנאתם, העמידו אנשים עם הפנים לקיר בשורה ארוכה והרגום לפַיְתָו.

אחריך, כשהרוחות שקטו קצת, אספו השודדים כמה מזקני המושבה והכrichtום לאסוף את ההרוגים ולקבור אותם בבורות בקצת המושבה. בין הנקנים הקברנים היה גם אבי. מהילד היה לשמעו מפני את התיאורים המוזעעים על המראות שבתם נתקלו הקברנים. נמצאו הרוגים במקומות מחבוא, שנרצחו בזרירות אדיסטיות. האספורה המחריד ביותר היה על אדם חי שנמצא בין שורות הרוגים ליד קיר תוך כדי העמסת הגופות על העגללה פכח הבוחר את עיניו. התברר, שהכלדור לא פגע בלבו והבוחר נפל פצע, אך הוא נמנע להראות סימני חיים, אחרית הם לא היו משארים אותו בחיים. כך שכבר עד שבאו לאסוף את ההרוגים. הקברנים לא גילו שנמצא אדם חי בין המתים, מפחד הרוצחים שהלכו אחריהם והאייצו בהם.

הם העמיסו את הבוחר על העגללה מעל יתר הגוףות ליד בור הקבר הניתן

אותו הצידה ואחרי שהורידו מן העגלה את כל המתים ניצלו רגע בו הלבו הרוצחים לשות מים. החזירו אותו לעגלת, וכיטחו בקש; וכשהזרו להעmis שוב את העגלה, הצלicho להשאיר אותו באחד הבתים הסמוכים. הבוחר נשאר בחים וזמן רב אחריך היה נס היישרתו בחים נושא לשיחות במושבה.

המושבה הייתה הרוסה ושודודה. אנשים חיפשו את קרוביהם וביררו מי נשאר בחים. את אחרון ההרוגים מצאו הפעלים, שבאו לאסוף את היבול, כמה שבועות לאחר המעשה בשדה תירס.

מאורעות אלה שינו את פני המושבה. החקלאות הוונחת, ומtower חיפוש אחר מגורות פרנצה נאחזו האנשים בכל עסק שהוא. בשנים הראשונות הגיעו הדברים לידי כך שרבים מכרו את האינונטאר ונדרו העירה, והמושבה התחללה לאבד את צביונה היהודי.

הוועץ מעם (בנימינה)

נרכזון לאמי זל

בכואיל להעלות זכרונות על מושבتي נובופולטאבקה איני יכול להינתק מזכרון יקר ביותר, והוא דמות אמי המנוחה.

امي, חנה יאנקלביץ, הייתה ילדת מושבה בדורות אוקראינה. דור שני שלחלאים עברים. הייתה נאה על אמי שהטיבה לשיר, לעשות כל עבודה במשק הבית ובשדה, ועם זאת מהתני על כך שהיא כרוכה אחרי מגדים ומטיפים לציזנות בבית-הכנסת. הם היו עניים בטלנים גמורים, ומוור היה לי לראותה מאכנסנת אותם ומטפלת בהם. סבי שהיה אדוק קצר וגמ חובב ציון הסכים ללמד את בתו ב"חדר" יחד עם הנערם, שם קיבלת את ראשית ידיעותיה בתורה, וכל שנותיה עמלה להרחבן בכל הזדמנות. את ידיעותיה בעברית היתה משלימה ביוםיט שלآخر הלייה. במשמעותה הייתה עוסקת בלימודי דקדוק והעתקה מהספר. שנים אחדות לפני פrox המלחמת הרוסית, היו פקידי יק"א משלדים את איכרי נובופולטאבקה, (שבקרבתה היה בייס' קלאי מיסודה של יק"א) לנטווע

כרמים בהדרcht המומחים שלהם. ויכולת סוער קם בין הורי: אביו היה بعد הנטיעת, ואילו אמא טענה, כי אין גוטעים כרם בגולה. בسنة 1915 נילקה בנה בכורה לצבא וכעבור שנתיים מת אביו, ואמי נשאהה עם שבעה ילדים והיא אז כבת 40.

באורותה עמדו ששה סוסים מוכנים לעובדה, אך לא היה מי שייעלה על המזועה ויצא לשדה. אמר לא היסטה ויצאה לשדה לזרע, ומשה זה נחשב אז לויצאדורפּן. בسنة 1918 כשהשתחרר אחי מן הצבא הוקל לאמא. היא הייתה מחיהכת לעצמה ונחנית חרש בראשותה כיצד הוא מטעין על כתפיו הרחבות את משא המשק. עתה חשבה על חיסול המשק בשעת כושך ועל עלייתנו ארצתה. הבשורה על הצהרת-בלפור הגיעה גם לפינונו, וקומוց הциונים שבמושבה חלמו והפליגו על כנפי הדמיון. אך ההפקה הבולשביטית ומלחמתה האורחות השכיפה את רוסיה בדם וזרענות הגיעה גם אלינו.

היה זה בשלהיקץ 1919. עסוקים היינו בהובלת התבואה מהשדה ועיром גדישים בחצרות, והנה עם ערב נכнסה פלוגת רוכבים לכפר ודרשו מספוא לzosים וכסת. התעווררו חששות. מן הרוח שברמכלן הכהר נשמעו שעתות סוסים. ערדים ומטותים עמדנו עם אמא ליד השער. פניה היו שקטים אך הייתה בהם איתה הבעה נמרצת. הבוקר אויר, ושמועות פשטו בכפר על אונס בחורות ושוד רכוש. ברחוב עמדו קבוצות אנשים נבולים וחיוורים מנודיליליה. פתאות ניגשה אמא — פניה היו איוםים: "אני מתבישת לחיות!" — צעה — "את בנות ישראל אונסים, ואתם מתרשיים! יש קצת רובים בכפר, קחו את הנשק וגורשו את הנבלים". היא פונתה מהר למתחן להביא את נשקו של אחיה. (כל החווור מהכבא היה מביא אז גם את רובהו), ובידיה שמה עליו את אשפת הבדורים: "לה, בני, ואלוהי ציון יהיה בעורתכם". הפרושים נסגו מהכפר בהשאים שני הרוגים. אך בינותים נודע, כי בעיירה הסמוכה חונים אלפים אנשי מכון חמושים, ובידי בחורינו רק 18 רובים ולמות כדרום מצומצמת.

בצהרי אותו יום כבר הייתה המושבה מוצפת פורעים צמאיידם. 150 איש מבנייה הכפר נהרגו או — ביןיהם גם ילדים קטנים. עם ערב נודע לאמא שרצחו את אביה (הם מצאוו עובד ליד המזורה) ואת אחיה הצעיר. את אחיה לא יסփטי לראות, אך הלב עוד הלם בין תקווה ליאוש.

עם חשכה הלכתי עם אמא להביא אלינו את סבתא. מצאנו אותה בחצר ליד סבא ההרוג, כשחציו גופה משוטק. אמא לא בכתה גם למותרת. כשמצאה את בנה בתוך ערים הרוגים, שהובאו בפקודת הרוצחים לתעלת שלדי הנهر ושם נקברו. היא נשקה את עיניה הסירה ממנה את מעילו הקצר וחזרה לאט הביתה. אותוليل מסרת אמא לידי את הילדים ואת סבתא, והיא עצמה נטלה סל לחם וכד מים ויצאה כמתגננת מהבית. כל הלילה נדדה בין עריםות התבואה שמתהתיים הס

תתרו הגברים שנשארו בחיים. היה כורעת, מושיטה להם מים ופירות לחם, צירזידת הלאה, כשהיא משמלה למחוק בצל הערים.

ברחובות דהרו הפורעים עם חרבנות שלופות ברודפם אחר קרבנות נספים.ليلיה אחד ישבנו בפרוזדור ביתנו על הרצפה, ואתנו נערות אחותנו בנות 15–14 שאך אتمול נתיתמו. על הארץ הבליתה מנורה קטנה, ואמא עמדה דרוכה על יד החילון. הצעדים נתקרבו, אמא יצאה לרגע למבחן הסמור וחזרה עם גרזן. מבלי להabit ביה הבנתי את כוונתה. „אם לא יהיו רבים נגמר אתם כאן“, לחשה. פניה הקפואים הבינו החלטה גמורה. „תמות נפשי עם פלשתים“, חזרה ואמרה, כשהיא ממחילהם אם הראש של קטוון בינה.

עברית שנתיים עמדתי עלות ארזה בדרך לתילג'ית הרכוכה בסכנות. פחדתי מפני הרגע שאגיד זאת לאما. כי בודדים ועוזבים לגורלם, צפויים לרגע ופרועות, נראו לי כל בני ביתי, וכל אنسיה המכפר אותם. ומה הופעתני כאשרAMA ענתה לי "גם בבית אפשר למות, ולאץ ישראלי יש לנצח בכל הדרכים".

רק חמיש שנים אחרי שעובתי את הבית עלה בידי להעלות ארצתה את אמא ושלושת אחיה הקטנים (האח והאחות הגדולים עלו לפני לפני מחלציהם). את משקה וכרגמת מלחה בפרוטות.

התגשם חלומיה וחייא בארץ־הבחירה, משאות־נפשה. בהתלהבות יולדות
היתה מביטה על הריה־הכרמל, ועמק־יזרעאל, בהם היהת בתביה, מכתביו הקודש
ומפרשת השבעו.

כפרנו נהלו היה אז בחילופי בוגי. מדי המשק, שיטות העבודה וציד להציג נראו דלים לעומת עמותת אלה שבנובורוסטאטקה, אך בעיניה היו שודות נהלו טוביים משתי הפלחה הנרחבים שבכפר מולדתה. והאקלים הררי הוא מתנת אלוהים: כאן פטוררים מלקרים הגפניים בחורף ולגלותן באביב, ולהפוך ערימות דגון בשדה וליבשו אחר הגשם.

החיים לא האירו פנים לאמא גם בשנות ישיבתה בארץ. משבר קשה פך ודיכא אותה ביותר עם מותו הפתאומי של בנה בן ה-24. באוטו פרק זמן עברה לגור לרוחבות במקום שהסתדרו בניinya במבנה. שם הייתה פוקדת אותו במלתחים שופעים רוד ואבהה, כתובים עברית מליצת מושחת בריה התנ"ך מבלי להקסיד אמןם. ביותר על ענייניותכיב.

אחרי שנודע לה כי בעד החזקת הילדה מעלייתה הנוער אנו מקבלים שכיר מסוים כתבה לנו: "הרפה היא לכם לעשות כן. אני מבקשת אתכם לחדר מזות, ובזיה (כשנקים את רצוננה) תקימו שתי מצוות כאחת: מצוות כיבוד אב ואמם, וממצוות אהבתם את הגרא". כשזהודענו לה כי בזועדה העוסקת בזיה מטעם הסוכנות

מתנגדים להחזקת נוואר חינוך. ענתה לנו: "אם מחויבים אתם לקבל את השכר עלי-
כם להפקידו באיזה בנק על שמה של הילדה, ולא לקבל כסף بعد כלכלה של בת-
ישראל גולדה".

הגה הלאיטי נר נשמה לזכרו אמי אך מה חיוור ודל הוא לעומת העומת האורוות
שהארו בנסמתה.

בנוגט. עתה כשלא שרד ממנה דבר, מוארים לי החיים וההוו שלה באור אחר, שליו כל זכרוון הקשור בילדות ונעוריהם — אם בשעתו לא נתתי דעתך עליה. אפשר לומר כי לבי היה גס בה, כי כבר מגיל צעיר רأיתי את ישיבתי בה כארעית.

במישור רחב למלואו היעין, שכנה המושבה נובופולטאבקה. גודלה הייתה (300 משפחות) ושוקת חיים; יהודים חסונים ובתוחים עבדו שם. גידלו בנים ובנות, חגנו שבתות וחגים ברוב טעם ו欢, וסחו במשית, כאשר הוא עומד כבר אחורי כותלם. רובם עסקו בחקלאות, אף כי היו שצירפו לה גם מלאכה או מסחר בתבואת. בתיה הכהפר היו לפי היישג ידו של בעל הבית — אך החצרות המיועדות לדיביש התבואה ולסידור הקש והחציר לקראת החורף כמעט לא נבדלי בזרותן.

בקישׁ ובחורף נהגנו להש��ות את הסוסים והפרות מן האגם שזכה את המושבה, ואילו מישתיה הינו מוביילים הביתה בחכיות מהבאר שליד חווות הלימוד של יק"א, במרקח שש וורסטאות מן הכפר.

ליד הבתים גזרו עצי-שיטה, עצי-דובדבן ופה ושם גם ורדים. הנה עולה בצלרוני בהירות יום קישׁ אחד: עם קרן אויר ראשונה מעירה אוטי אמא. החצר כבר הומה, הסוסים רתומים לעגלת העמוסה חבית מים, מוזן לאנשים וכלי-פודעה. יוצאים לכל השבوع. השלוות רחוקים, ולא כדי לבזבז ומן לנסיעת הביתה לローン.

למקצתה קראו "לוב-גרייקה" (מחממת מצח) על שום עבודות הפרד הכרוכות בהורדת התבואה הקצורה ממנה בקהלון. רותמים למקצתה זוגיסטים לחוד ואחד האחים יוצא בהראשון. מאחרו העהגלה קשורין פרה, שלא יתטר חלב לדיסת הדוחן, לאروم הערב. וכך אנו יוצאים ביום א' וחזררים הביתה ביום שני בצהרים — באותו הימים נחשבי כבר לאחת המאלמות מן המניין, ואני אז אויל' כבת 13

לאחר נסיעה של קרוב לשעה (נושעים לאט, בגלל חבית המים והפרה הקורה מאחור) אנו מגיעים לשדה. אבא מסדר את העובדים במקום, מבלי להרים את קולו, וכולם מצייטים לו. זוכרה לישעת הצהרים החום הלהט, טרטורו המקצרה, קריאות הזירוז למוסים, ביחוד בקצות התלם, וקריאותינו של אבא מרוחק: «לא

להשאייר פיאות". מתוך רצון להתגנות בפועלות האוקראינית, הריני צובdet כמעט בריצה, וmdi פעם משארה אותה הרחק מאחרי. עד היום מתרזנו בי משаг, mdi זכרו אותה התחרות.

אותו קיז קרני מקרה שעשויה היה להיגמר בכל רע. בסופו של יומם לוחט אחד מהליט אבי לשולח מישחו הביתה להביא כמה מצרכיו מזון שאלו. וכיוון שהסימן על הסוסים שעמדו כל היום, רותמים סיותם בנות שנים שמאפת גילן עדיין פטרות מן המקרה. אני מקבלת עלי בשמה את המשימה, לנסוע הביתה, ללון להציג בדוכננים שהבשילו ולחזור בוקר עט המזונות שאמא תלחה ביד נדיבת. השעה קרובה לשעה כשאני עולה על העגלת, ואבא מוהירני לא להריין את הסוסים. תחילת הולך הכל למישרים, אך כשהתקרבתי למסילת הרכוז והיה עלי לחצotta, נבהלו פתאום הסוסים והחלו לדוחר בטירוף. אימצתי את כל בוחותי ומשכתי במושכות. ידעתי כי הרכבת משמשת ובהא, ותקפני יוש. עד היום אני אודעת כיצד באה לי המחשבה: במשיכת פטע הפניתית את העגלת לתוך קמת-שיפון גבואה, ודרתם נבלמה כשרגלייהם אחוזות בסכך החבלבלי. כשירדתי לבדוק את הרתמה ראית, כי מפי אחד הסוסים נשמט המתג.

רובו של הנوع, פרט לבודדים שיוציאו לקנות תורה בעיר, לא הלך בגודלות. עבדו במק, עסקו באילוף סוסים ובתחרות רכיבה, היו שרים במקהלה בערבייקין. עם פרוץ המהפכה ובעקבותיה מלוחמות-האזורים והפרעות במשכנות ישראל, וכן כל המזוקה שנתלוותה לתקופה האפלת ההיא, בשל החלטתי לעלות ארץ, אם כי לבני הכנוי על רצוני להחלץ מעמק הבכא וללכת לארצ'-ישראל, שנראתה לי מרחוק נאפית הוד וקסמי.

יודעת אני שרואה מושבתי, כי ארבעה לספר עלייה, ועל בית-הספר החקלאי מיסוד יק"א, שבו למדו חקלאות מגוונת מאות נערים בני-המושבות-ברdroם רוסיה ועל מנהליו שרובם היה להם זיקה לציונות. בבית-ספר זה גרם لقد שבמושבנתנו ביקורו אנשים מישראל שהתייחסו הלשון ועובדת האדמה היו מוכן תייהם. זכור לי ביקורו של הת"י צביה-יהודא בביטנו, כשהוא מזוקן ולובש פרוטות אייריים. הקשבתי לשיחתו עם אמא בספרו על הארץ. דבריו הלהיבוני ופירנסו ימים רבים את דמיוני. כבר אז טיפחתי בלבו את הרעיון לעלות ארצה. וכן זכור לי ביקורו של הספר יעקב רבינוביץ ז"ל. לימים, כשהתארח בביטנו בנהלל, ספר לתוכו על ביקורו בנובורוסטאטקה וכי בוקר אחד טיל בכפר וסר לכרכ אחד... מלأتي אני אחריו: וטgesch שם ילדה כבת 12 ושוחח איתה בעברית....

הנה כי כן העלית את זכרונותי על המושבה שבה עברוימי ילדותי, וشكיד מוני בה שלושת דורות.

רחל יהודאי (נהלל)